

ENSENYAMENT DE LA HISTÒRIA
DE L'EDUCACIÓ

Les biblioteques particulars

Per Maria Isabel Miró Montoliu

Universitat Rovira i Virgili

Fa uns anys que els historiadors s'estan plantejant l'ensenyament de la història; a les reunions científiques d'«Historia al debate», tant presencialment com a través de les llistes obertes en la xarxa d'Internet, es va debatent sobre la manera més idònia d'ensenyar la història, avui en dia, en una societat que canvia a ritmes accelerats com és la que estem vivint.

Des del nostre camp de la Història de l'Educació també ens replantegem la metodologia dinàmica i engrescadora envers els nostres alumnes; és per això que hi dediquem un apartat de la nostra revista amb la pretensió que pugui ser d'utilitat.

Aquest número estarà dedicat a les biblioteques particulars com a instru-

ment per a treballs de recerca i ens acostarem a dues d'aquestes biblioteques: una a Catalunya i una altra a les Illes Balears. També hem cregut oportú d'incloure informació sobre la Biblioteca Valenciana que, encara que sigui de titularitat pública, ja que depèn de la Generalitat Valenciana, és força desconeguda.

Saïfores és una petita població (60 habitants) a 5 quilòmetres al nord-est del Vendrell, Baix Penedès; pertany al municipi de Banyeres del Penedès. Al carrer de Dalt hi ha Cal Mata, una casa de pagès del segle XIII, que és la seu de la Fundació Àngels Garriga. Marta Mata i Garriga ens en parla en l'article *El valor d'una bibliografia reduïda*:

«Una biblioteca entre especial i especialitzada. Curtó, la biblioteca de la Fundació Àngels Garriga de Mata, és una biblioteca petita, i dins d'ella, a la sala Angeleta Ferrer, hi ha la secció dedicada a la renovació pedagògica a Catalunya, fins al 1980, que difícilment creixerà en quantitat; potser en això rau el seu valor. Es tracta d'un conjunt d'uns 3.300 volums del que podríem anomenar "llibres d'escola", és a dir, llibres que han utilitzat els mestres en la seva formació, llibres que utilitzen en la preparació del seu treball, i llibres que utilitzen els escolars, de primària i de secundària. Tots ells des de finals del segle XIX, fins a 1980.

»El denominador comú d'aquests llibres és que han estat donats per mestres pertanyents al moviment de renovació pedagògica de Catalunya, o pels seus familiars; donats directament a la Biblioteca Curtó, o donats a la biblioteca de Rosa Sensat, i, duplicats allí, han passat a l'esmentada sala Angeleta Ferrer. Donats amb el desig que des d'aquestes biblioteques els llibres, i alguns documents relacionats, serveixin per a il·lustrar una història que uns mestres han viscut apassionadament.

»No es tracta, per tant, d'una biblioteca amb l'acostumada vocació d'exhaustiva, sinó d'un conjunt reduït, com ho eren els seus lectors; potser d'un 10% dels llibres de les mateixes signatures que circulaven en el mercat a la mateixa època, però amb un cert caràcter selectiu pel seu origen: aquí tenim els llibres que han emprat, que han escrit o que han influït en els mestres que han treballat en la renovació pedagògica a Catalunya.

»Es tracta de llibres publicats, més de la meitat a Catalunya mateix, poc menys d'un 40% a la resta d'Espanya, i al voltant d'un 10% a la resta d'Europa o a Amèrica. En el cas dels duplicats de la biblioteca de Rosa Sensat, tenim la seguretat que almenys els tenien dos mestres, una multitud, a la distància de les diverses dècades i vicissituds.

»L'altra característica de la sala Angeleta Ferrer és la de l'ordenació dels llibres, amb criteris cronològics, geogràfics i editorials, adaptats a cada període i que reproduïxen en cada un d'ells el que seria una petita biblioteca escolar, d'abans de la guerra, o de després: els quaranta, els cinquanta, els seixanta o els setanta.

»El fons acaba a 1981. L'1 de gener d'aquest any comença a ser efectiu el traspàs de serveis educatius, que permet l'exercici de la competència plena en ensenyament, prevista per l'Estatut; els llibres d'aquest període es troben ja en les sales generals de la biblioteca Curtó.

»Fins a 1936. El període d'abans de la guerra té quatre prestatgeries, vint-i-quatre prestatges, amb un total de més de 900 volums. Dues prestatgeries són dedicades als llibres editats a Catalunya, en català o en castellà. En català bàsicament els de les institucions: Escola de Mestres de Joan Bardina, Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, Ajuntament i Diputació de Barcelona, Mancomunitat i Generalitat de Catalunya. En castellà la majoria dels de les editorials especialitzades: Araluce, Dalmau Carles, Gustau Gili, Labor, Salvatella, Seix i Barral.

»Hi ha una prestatgeria i mitja dedicada als llibres editats a la resta d'Espanya, especialment a Madrid. Des-

prés dels llibres tradicionals i d'editorials tradicionals, com ara Hernando, per a la formació de mestres, apareixen els que mostren la gran influència de la Institución Libre de Enseñanza, publicats pels seus promotors, com Cosío, Giner, Luzuriaga o traduïts per la seva influència, en editorials especialitzades i ressenyats per la *Revista de Pedagogía*.

»Hi ha també dos prestatges amb els llibres editats a l'estranger, la majoria en francès, de França, Suïssa, Bèlgica, pocs en anglès i algun en italià, portuguès, o alemany.

»Es reserva al final un prestatge per als llibres publicats entre 1936 i 1939 a la zona republicana.

»Des del 1939 a 1980. Aquesta secció té vuit prestatgeries, dues dedicades a cada dècada, la dels quaranta, la dels cinquanta, la dels seixanta i la dels setanta.

»Comença en un prestatge dedicat als llibres publicats entre 1936 i 1939 a la zona anomenada nacional. Després es reproduïx el mateix ordre en cada parell de prestatgeries:

- llibres d'informació dels mestres i d'orientacions pedagògiques generals;
- llibres de text de primària, ordenats per matèries;
- llibres de text d'ensenyaments mitjans, gairebé tots de Batxillerat, ordenats per assignatures.

»El subconjunt de llibres de cada dècada, mostra les seves característiques:

- la dels quaranta, amb un retorn a les orientacions tradicionals al final del segle anterior, la desaparició del català i de les traduccions mostra un panorama d'un retrocés només explicable a causa d'una guerra;
- la dels cinquanta ens permet conèixer unes primeres iniciatives de renovació en algunes escoles, amb els primers llibres comprats a l'estranger, i algunes editorials autòctones mirant de millorar el nivell pedagògic;
- la dels seixanta presenta els primers canvis d'obertura en les orientacions oficials, la represa del moviment de renovació pedagògica, amb els primers llibres d'escola i sobre l'escola en català, i la pujada de les traduccions, molt especialment amb textos sobre diverses concepcions pedagògiques i línies didàctiques;
- la dels setenta ja comença amb els canvis de la llei de 1970, i l'allau de producció pròpia i de traduccions a tot azimuth, posant l'accent en els aspectes socials i polítics de l'educació, cosa que es veuria reflectida fins al 1980, en els primers textos de la democràcia:

Constitució, Estatut, Primers Decrets i disposicions sobre la llengua.

»Una prestatgeria central és dedicada a la documentació i producció de Rosa Sensat, dossiers, llibres, revistes. Una prestatgeria lateral conté els llibres d'història de l'escola i de la pedagogia, que són taló de fons de la singladura catalana, així com els llibres dedicats als seus protagonistes, mestres i escoles.

»I, finalment, unes prestatgeries de reserva contenen les col·leccions de tres editorials ja desaparegudes, que emmarcaren en diversos camps la seva producció per a la renovació pedagògica: Fontanella, Laia i Nova Terra.

»En la sala Angeleta Ferrer pot veure's l'evolució de l'escola i la seva renovació, tot al llarg de gairebé un segle, amb la ruptura que significà la guerra i el dilatat període de retard de la postguerra.

»Les afeccions dels mestres renovadors. Aquest conjunt bibliogràfic especial i especialitzat, respecte de l'escola i la seva renovació, té, en dues sales a part dins de la biblioteca Curtó, un marc bibliogràfic general, el dels llibres no pròpiament de l'escola sinó dels altres camps, que els mateixos mestres tenien en la seva biblioteca familiar, i que els seus hereus han donat a la seva biblioteca.

»Una sala situada a les golfes de la biblioteca Curtó conté, ordenats per matèries, els llibres publicats des del segle passat fins al 1935. Es tracta d'uns 2.800 volums, amb títols de totes les matèries. Predomina, de molt, la part dedicada a la literatura francesa, catalana, i castellana i a molta distància segueixen els llibres de religió, belles arts, filosofia i geografia i història. A la mateixa sala, i en prestatgeria central, hi trobem uns 200 exemplars de literatura infantil, en francès, català, castellà, alemany i anglès.

»En una gran llibreria, situada a la planta baixa, al costat de literatura oral, es guarden els llibres no pròpiament referits a educació, publicats entre 1940 i 1980. Es tracta de més de 2.000 volums que, juntament amb els de les editorials Fontanella, Laia i Nova Terra, reservats a la sala Angeleta Ferrer, ens dibuixen altra vegada les afeccions dels mestres renovadors i la seva evolució en aquestes dècades. En comparació amb les afeccions dels mestres d'abans de la guerra, la literatura ha baixat, i han pujat: psicologia, sociologia, política, belles arts i història.

»Veus aquí un conjunt bibliogràfic que, repetim, difícilment creixerà en quantitat, però que convida a treballar en profunditat la història de la nostra renovació pedagògica.»

Avui s'està catalogant el fons, per conveni amb la Universitat Rovira i Virgili, i aviat es podrà consultar en la base de dades del CUCC.

Fundació Àngels Garriga de Mata
Carrer de Dalt, 6
43715 Saïfores (Tarragona)
T. 977 67 70 65

M. Antònia Roig, de la Universitat de les Illes Balears, ens parla de Palma:

«És un fet que la màxima dificultat i dedicació temporal, dins la tasca investigadora, la presenta la localització de les fonts necessàries per a argumentar i validar les hipòtesis de treball. Freqüentment els materials documentals es troben dispersos, resulta difícil la localització de col·leccions completes en un mateix arxiu o biblioteca i els arxius particulars són pràcticament inaccessibles. Són, aquests aspectes, entrebancs inherents al procés investigador.

»Per tant, és motiu de satisfacció, per a tots aquells que ens movem dins l'àmbit de la investigació històrica, l'increment de la xarxa bibliotecària a la ciutat de Palma amb la inauguració d'una nova biblioteca que aporta el seu fons per a la recerca sobre temàtica

baleàr. Fem referència a la Biblioteca Lluís Alemany, considerada una de les col·leccions bibliogràfiques més importants de Mallorca, que consta de més de 15.000 volums; està ubicada al Centre Cultural de la Misericòrdia i depèn del Consell Insular de Mallorca.

»Mitjançant un catàleg informatitzat, es pot accedir fàcilment al fons bibliogràfic i documental, que consta de “monografies, revistes, fullets, mapes, gravats, goigs, xilografies i litografies”, segons recollim textualment de la tarja de presentació. Al mateix temps, el visitant es pot beneficiar de les exposicions que organitza la institució per donar a conèixer el seu material. Des de la data de la inauguració (16-10-98), s’han realitzat dues mostres: “Les Illes i el seu entorn, Cartografia il·luminada del segle XVIII” i “La Real Sociedad Económica de Amigos del País”.

»L’horari d’atenció al públic és de 9,30 a 13,30, de dilluns a divendres, i de 16,30 a 20,00 els dimarts i els dijous. L’investigador té la possibilitat d’utilitzar ordinadors portàtils, ja que la sala de consulta gaudeix de connexions adients, així com també fer ús del servei de fotocòpies. S’ha de destacar l’amabilitat i el bon fer dels seus responsables, que no dubten a facilitar la recerca.

»Per altra banda, també dins l’any 1998, s’ha de ressenyar l’edició d’un

catàleg que unifica les publicacions periòdiques disponibles a la Biblioteca del llegat de Gabriel Llabrés i a la Biblioteca Municipal de Palma, a càrrec del Servei d’Arxius i Biblioteques de l’Ajuntament de Palma, dins la col·lecció Rúbica, amb la finalitat de difondre les publicacions periòdiques de la col·lecció municipal. El catàleg resulta de fàcil consulta i, sens dubte, facilita la tasca dels usuaris ja que compta amb unes explicacions prèvies del sistema organitzatiu utilitzat, unes normes per afavorir-ne l’ús, una relació alfabètica de les publicacions amb els pertinents aclariments sobre l’estat de la col·lecció, un índex cronològic per datar l’aparició de la revista o diari, una llista de números solts i, fins i tot, un índex d’entitats responsables de la publicació.

»Resulta, evidentment, una eina útil i, sobretot, com molt bé es recull a la introducció del catàleg, compleix amb la intenció dels seus promotors: evitar a l’usuari investigador “viatges inútils”. Considerem el catàleg un instrument alleujador i agraïm aquests tipus d’iniciatives.

»Per acabar, no podem deixar de dir que són exemples a seguir per les entitats corresponents. Cal realitzar l’esforç de facilitar a l’investigador l’accés a fons privats i, així mateix, simplificar la consulta a tot arxiu o biblioteca,

mitjançant catàlegs com el que ha presentat el Servei d'arxius i biblioteques de l'Ajuntament de Palma.»

Biblioteca de Lluís Alemany

Via Roma, 1

Palma de Mallorca

T. 971 22 92 40 – 971 22 92 18

Des de València, Carme Agulló ens dóna referències de la Biblioteca Valenciana:

«Depèn de la Conselleria de Cultura de la Generalitat Valenciana. Es creà els anys 70 a partir d'una donació de la família de Nicolau Primitiu Gómez-Serrano a l'Estat amb una escriptura notarial on es precisava que si en algun moment el poble valencià tenia un govern propi, la donació era per als valencians. En compliment d'aquesta voluntat, el govern central la va cedir a la Generalitat, que va crear la Biblioteca Valenciana mitjançant un Decret i una llei d'organització.

»Està ubicada al Monestir de Sant Miquel dels Reis, a l'Avinguda de la Constitució, 284 de València, dins del conjunt de la Biblioteca Valenciana inaugurada el 30 de març de 2000.

»Aquesta Biblioteca Valenciana augmenta els fons per tres vies:

–donacions de particulars;

–exemplars que es deposin per a aconseguir el dipòsit legal. Aquesta disposició està en vigència des de 1983;

–adquisicions.

»Dins del primer apartat, el de donacions, a més de la primera de Nicolau Primitiu, es recullen les d'Adolf Pizcueta, Lluís Guarner, Emilio Muñoz, Pere M. Orts, Manuel Bas Carbonell, A. Belda, Almela i Vives, Manuel Sanchis Guarner, Garcia Jarque i Salvador Pallarès, i la de Guillermina Medrano i Rafael Supervía, que dóna principi a la secció dedicada a l'exili republicà. Aquestes donacions consisteixen en biblioteques personals on s'arreguen, a més de llibres, publicacions periòdiques.

»Els exemplars que es reben mitjançant el dipòsit legal són remesos per les impremtes i comprenen tota mena de publicacions: llibres, llibrets de falla, llibres de festes, programes d'ordinador, premsa, publicacions periòdiques, cartells, etc., tot allò que du dipòsit legal.

»Quant a adquisicions, se segueixen quatre criteris: temes valencians, autors valencians, produccions periòdiques i obres generals d'interès.

»Dins la Biblioteca Valenciana cal distingir les sales dedicades a biblioteca infantil i juvenil, biblioteca de presteq, consulta en sala de ciències i d'hu-

manitats, a més de l'hemeroteca de publicacions periòdiques recents (diaris, revistes de diversa temàtica) i, sobretot, la sala d'investigadors "Nicolau Primitiu", dedicada a temes i autors valencians i on es centralitza la consulta de les obres relacionades amb aquesta temàtica; és una secció formada per la donació de les biblioteques particulars de valencians il·lustres i consta de més de 80.000 monografies i 5.000 publicacions periòdiques.

»La principal riquesa de la Biblioteca Valenciana resideix en la gran quantitat i qualitat d'obres d'autors i temes valencians, però, a més a més, també compta amb importants fons fotogràfic, de cartells (des de finals del segle passat), de còmics i de publicacions periòdiques valencianes.

»La seua consulta resulta imprescindible per a tot estudiós de la cultura valenciana des de final del segle XIX fins a l'actualitat. Els problemes i debats, els avanços i retrocessos en temes com ara l'ensenyament de la llengua, la pròpia llengua i, en general, la producció i difusió de la pròpia cultura es poden seguir en documents de pri-

mera mà, recopilats per gran part dels seus protagonistes principals.

»Està microfilmada la premsa diària, les publicacions oficials i les obres de molta demanda. Per tal de consultar les obres, existeixen servei de recerca tradicional (fitxes) i mitjançant programa informàtic.

El servei de reprografia comprèn la reproducció en paper dels microfilms i un escàner per tal de reproduir aquells documents que no es poden consultar en cap altre lloc, en un intent de conservar el patrimoni en les millors condicions possibles.

»L'horari d'obertura és de 9 del matí fins les 8,30 de la tarda, obert al migdia. Els dissabtes d'octubre a juny obrim de 9 a 1,30. Per accedir-hi (està ubicada prou lluny del centre de la ciutat) caldrà utilitzar les línies d'autobús 16, 36 o N2, i està prevista una línia de metro fins a la mateixa porta, però encara no funciona.»

Biblioteca de València
Avinguda de la Constitució, 284
València
T. 96 365 04 50